

Zoltai Alexandra

A Kínai Népköztársaság az Északi-sarkvidéken¹

A kínai külpolitikai irányvonal változásával Kína érdeklődését is felkeltette a föld legészakibb és legdélibb pontja, ám jelen tanulmány az Északi-sarkvidékre és a kínai stratégiára szorítkozik. A Kínai Kommunista Párt és eleve a kínai stratégia és külpolitika mindig törekedett a holisztikus szemléletre, így az Északi-sarkvidék kérdésében is ajánlott eszerint vizsgálni a kínai jelenlétet. Kína sarkvidéki stratégiájának – beleértve az északi-sarkvidéki katonai stratégiát – egyes aspektusait szerencsésebb nemcsak önmagukban elemezni, hanem inkább Kína regionális kontextusában, amelyet meg lehetőségen egyedi biztonságfelfogásnak kell tekinteni. Kína leglátványosabb stratégiai lépése a térséggel kapcsolatban a 2018-ban kiadott Kína első északi-sarkvidéki stratégiájának fehér könyve, amelyben stratégiai tervként szerepelt az Északi-sarkvidék bekapcsolása az „Övezet és Út” kezdeményezésbe (Belt and Road Initiative, BRI), ezzel pedig az északi-sarki selyemút a 21. századi tengeri selyemúttal a BRI tengeri kereskedelmi hálózatának része lett. A kínai stratégia sikeressége a térségben nagymértékben függ a bilaterális és a multilaterális kapcsolatoktól, illetve a geopolitikai színtér alakulásától főként Oroszország és az Egyesült Államok tekintetében. Jelen tanulmány a kínai északi-sarkvidéki stratégiát kívánja összefoglalni szélesebb kontextusban értelmezve, emellett pedig Kína szerepét vizsgálni a geopolitikai környezetben.

¹ A tanulmány során a hivatalos pinyin átírást használom a kínai szavakat illetően.

Kína és az Északi-sarkvidék kapcsolatának megértése

2013-ban jelentették be az „Övezet és Út” kezdeményezést, amely az eddigi alacsony aktivitású kínai külpolitikával szemben egy új irányvonalat határozott meg Kína külkapcsolatai számára. Xi Jinping kínai elnök ezen kezdeményezésével nyíltan hozzákezdett a fennálló világrend átformálásához és Kína globális szerepének növeléséhez. A BRI fő célja, hogy újradefiniálja Eurázsia kapcsolatrendszerét, és az egész kezdeményezés leginkább egy hálózatként ragadható meg, amely térben rendkívül rugalmasan bővíthető: legutóbb az északi-sarkvidéki térséggel bővült a BRI (ZOLTAI 2020). Fontos megvizsgálni, hogy milyen érdekek mozgatják a kínai északi-sarkvidéki stratégiát, és melyek az ország legfontosabb szándékai a térségben.

Kína elsődleges és talán legfontosabb célja, hogy biztosítsa hozzáférést az újonnan nyíló kereskedelmi útvonalakhoz. Nemcsak időt tudna spórolni és profitot növelni, mivel a Malaka-szoroson és a Szezei-csatornán keresztül 35 napot vesz igénybe az út Ázsiából Európába, az Északi-sarkon keresztül viszont csak 22 napot, de diverzifikálni is tudná szállítási útvonalát, ami jelentős megoldást kínálna a Malaka-szoros dilemmájaként emlegetett fennálló komoly biztonsági kockázatra. Kína ugyanis komoly fenyegetésként tekint az ázsiai csendes-óceáni térségben az amerikai jelenlétre, mivel ott az USA vagy szövetségesei is képesek lezárni az útvonalat a Kína számára nélkülözhetetlen energiaforrások előtt, amelyek a Perzsa-öbölből érkeznek a Malaka-szoroson keresztül az ázsiai országba (WISHNICK 2017: 29). A másik komoly biztonsági kockázat, amelyre Pekingnek megoldást kell találnia, az az egyre növekvő energiafelhasználása. Kína GDP-növekedése habár lelassulni látszik, az ország energiafogyasztása folyamatosan nő. Kína ma a világ legnagyobb energiafogyasztója és importőre. 2012 és 2022 között Kína teljes energia-, olaj- és földgázigénye éves szinten 3,1%-kal (a globális 1,4%-kal szemben), 4%-kal (globálisan 0,9%-kal szemben), illetve 9,6%-kal (globálisan 1,7%-kal szemben) nőtt (NAKHLE 2023). Az ilyen mértékű növekedés, valamint a belső energiaforrások hiánya arra készteti Kínát, hogy importból biztosítsa nyersanyagszükségletének nagy részét. A Kínába irányuló olaj-, földgáz- és szénimport az ország belső fogyasztásának mintegy 85, 40, illetve 7%-át teszi ki, vagyis nem meglepő, hogy Kína számára kiemelt prioritást jelent az ellátási láncának diverzifikálása (NAKHLE 2023).

Emellett az új külpolitikai irány miatt előtérbe került a szabályalkotásba való nagyobb beleszólás célja, amire az Északi-sarkvidéken jó esélye van a pekingi vezetésnek, hiszen itt még nagyjából nem alakultak ki a szabályok, így lehetősége nyílna szabályalkotó nagyhatalomként kipróbálni magát és meghatározni azokat, nem pedig

alkalmazkodni a már meglévőkhöz, ahogy ez a nemzetközi kapcsolatok világának számos területén korábban történt (ZHOU 2018). Kína szempontjából az Északi-sarkvidék az egyik olyan régió, ahol úgy gondolja, hogy komoly befolyásra tud szert tenni, és akár nagyhatalmi státuszban tudja képviseltetni magát (LING–WILSON 2020). A Jeges-tengerben rejlő halászati potenciál is az ország érdekei közé tartozik, mivel Kína partjai mentén egyre inkább akadozik a halászat, egyre kevesebb a hal, az igény iránta viszont ezzel szemben egyre nagyobb. Többek között emiatt is szerepel Kína ambíciói között, hogy halászati jogot nyerjen nemzetközi vizeken, amibe az Északi-sarkvidék térsége pontosan beleilleszkedik. A Kínai Tudományos Akadémia kutatója szerint Kína hosszú távú mezőgazdasági fejlődéséhez elengedhetetlen az országtól távolabb eső tengereken való halászat, így elkerülhetetlen, hogy Kína halászati érdekeket támasszon az Északi-sarkon (PAN–HUNTINGTON 2015: 153–157). Egyre fontosabbá váló céljai közé tartozik az is továbbá, hogy regionális kutatásokat tudjon végezni az Északi-sarkvidéken, legfőképp a klímaváltozás tekintetében. Az eddigi kutatási eredményekre hivatkozva kínai tudósok úgy vélik, hogy a jég olvadása nagy hatással lesz Kínára is, ahol emelkedni fog a tengerszint, és ennek következtében 20 millió embert kell majd kitelepíteni, nem is beszélve az ezzel járó mezőgazdasági problémákról (NONG 2018).

Holisztikus vizsgálati megközelítés a kínai északi-sarkvidéki stratégiát illetően

Kína sarkvidéki stratégiájáról kínai biztonsági szakértők és tudományos közösségek körében folytatott megbeszélésekből, valamint az Északi-sarkvidéken folytatott közelmúltbeli kínai gazdasági, politikai és tudományos tevékenységek megfigyelésével nyomon követhető, hogy Kína sarkvidéki stratégiája átfogó megközelítésű, és négy fő, politikai, gazdasági, tudományos, valamint katonai ágból áll. (LI–YOU–WANG 2015). A stratégia fő célja, hogy elősegítse Kína befolyását az Északi-sarkvidéken azáltal, hogy egyszerre formálja a diskurzusokat, követi a kínai külpolitikai irányelvet és megkérdőjelezi az Északi-sarkvidék jogi koncepcióit (politikai), vizsgálja lehetőségeit, és erősíti gazdasági érdekeit az Északi-sarkvidéken (gazdasági), valamint egyesíti a polgári-katonai tudományos és technológiai innovációt, részt vesz a térség tudományos életében (tudományos), valamint az északi-sarkvidéki katonai jelenlétre való esetleges felkészülés nemzetbiztonsági szempontból való vizsgálata (katonai) (WU 2021). Mivel az Északi-sarkvidék nem jelent jelentős nemzetbiztonsági vagy külpolitikai

prioritást Kína számára, Kína sarkvidéki stratégiájának egyes aspektusait – beleértve annak katonai dimenzióit – egy nagyobb, holisztikus stratégia elemeiként kell értelmezni (SUN–WU 2016). Kína külpolitikáját a teljes nemzetbiztonság védelmének szükségessége vezérli. Kína sarkvidéki stratégiája tehát legjobban ezen a fogalmi kereten keresztül látható, és a 2015-ben életbe léptetett kínai nemzetbiztonsági törvény a sarkvidéki régiókat (a világűr és a tengerfenék mellett) a biztonság részterületévé emelte, amelyben Kína békésen meg fogja védeni érdekeit (A Kínai Népköztársaság nemzetbiztonsági törvénye 2015).

Kína érdeklődésének kezdete az Északi-sarkvidéket illetően

Politikai kar

A kínai külpolitikai irányvonal az elmúlt három évtizedben nagymértékben változott, és elkezdett kiszélesedni, aminek következtében a pekingi vezetés egyre nagyobb hangsúlyt kezdett fektetni a kínai érdekek fejlesztésére és a globális szintéren, elsődlegesen a csendes-óceáni térségben való képviseletére. Hu Jintao korábbi, majd a jelenlegi kínai elnök, Xi Jinping vezetése alatt Peking külpolitikája már elkezdett jóval túlmutatni a Csendes-óceánon, és így egyre nagyobb szerepet kap benne az Északi-sarkvidék is. Az 1990-es években Jiang Zemin vezetése alatt Peking főként a bilaterális kapcsolatok fejlesztésére koncentrált, valamint a stratégiai megállapodásokra. Hu Jintao elnöksége alatt is a bilaterális kapcsolatok fejlesztésének elkötelezettje volt, de Peking immár a szabadkereskedelmi egyezményekre helyezte a hangsúlyt, miután felvételt nyert a WTO-ba. A szabadkereskedelmi megállapodások Kína északi-sarkvidéki politikáját már kismértékben előre tudták mozdítani, mivel 2013-ban szabadkereskedelmi megállapodást kötött Izlanddal, majd 2017-ben tárgyalásokat folytatott Norvégiával is. A hivatalos kínai külpolitikai álláspont szerint, amelyet Yin Zhuo kínai ellentengernagy 2010-es nyilatkozatában is elmondott, az Északi-sarkvidéket Kína az egész emberiség tulajdonának tekinti, és ellenzi, hogy bármely országnak kizárólagos szuverenitása legyen felette (CHANG 2010). Sok szakértő szerint Kína külpolitikai törekvései a sarki régiókat az óceánokkal együtt, valamint a kiberteret és a világűrt is lefedik, mivel ezek olyan stratégiai területek, amelyekben Kína nagy ambíciókkal rendelkezik, és vezető, valamint szabályalkotó szerepet szeretne magának (ZHOU 2018).

Tudományos kar

Kína sarkvidéki érdeklődése először a Déli-sarkvidéken kezdődött, majd később fordult az Északi-sarkvidék felé. A Kínai Állami Óceáni Igazgatóság (Guojia Haiyang Ju, 国家海洋局) 1964-ben alakult a jövőbeni sarkvidéki expedíciókban való részvételre, majd 1985-ben megvásárolta az első hajóját Finnországtól. Ez képes volt a jeges viszonyok közti navigálásra, így elindíhatta déli-sarkvidéki expedícióját, amelyet 1986-tól egészen 1994-ig végzett, amikor is leváltották Kína első jégtörő hajójára, a Xuelongra. A Xuelong vagy más néven Havas Sárkány 1999-ben végezte első északi-sarkvidéki expedícióját,² amelyből 2018 szeptemberéig összesen kilencet hajtott végre.

1989-ben alapították meg Sanghajban a Kínai Poláris Kutatóintézetet (Zhongguo Jidi Yanjiu Zhongxin, 中国极地研究中心), ennek az intézménynek a létrehozása jól jelezte Kína egyre nagyobb érdeklődését az Északi-sarkvidék iránt. 1990-ben léptek kínai tudósok először az Északi-sarkvidék területére, ahova ki is tűzték a kínai zászlót. 1966-ban a Nemzeti Déli-sarkvidéki Expedíciós Bizottság Irodáját átnevezték az Északi-sarkvidék jelentőségének növekedése miatt Kína Északi-sarkvidéki és Déli-sarkvidéki Igazgatóságára (Guojia Haiyang Ju Jidi Kaocha Bangongshi, 国家海洋局极地考察办公室). Szintén 1996-ban Kína csatlakozott az északi-sarkvidéki tudományos kutatását és együttműködését támogató vezető, nem kormányzati nemzetközi szervezethez, az International Arctic Science Committee-hez (IASC), és 2005-ben Kunming városában rendezték meg az Arctic Science Summit Weeket (ASSW). 2004-ben pedig Kína megépítette első északi-sarkvidéki kutatóállomását, amely a Sárga-folyó nevet kapta. 2007-ben vett részt először Kína az Északi-sarkvidéki Tanács ülésén, és azóta küld minden évben delegáltakat az Északi-sarkvidéki Tanács vezető tisztségviselőinek (Arctic Council Senior Arctic Official, SAO) találkozójára. Az Északi-sark tudományos életében való egyre nagyobb részvétel nagyon jó alapot kínált Kína számára az északi országokkal való jó bilaterális kapcsolatok kiépítésére (ZOLTAI 2021).

Kína rövid idő alatt jelentősen növelte a tudományos létesítményeit, ezáltal pedig a tudományos potenciálját az északi régióban, jelenleg pedig több országhoz hasonlóan rendelkezik kutatóállomással a Spitzbergákon, aktív tagja a Nemzetközi Északi-sarkvidéki Tudományos Bizottságnak (International Arctic Science Committee, IASC), rendszeresen tudományos expedíciókat folytat jégtörő hajóival, és egyre gyakrabban vesz részt a nemzetközi tudományos együttműködési projekteken. A kínai beruházások

² Chinese National Antarctic Research Expedition, CHINARE.

a K + F területén az elmúlt húsz évben páratlanok voltak nemcsak az Északi-sarkvidéket tekintve, hanem általánosságban véve a kínai K + F-szektor (KOIVUROVA et al. 2019: 13).

Gazdasági kar

2017-ben került hivatalosan is az északi-sarkvidéki régió a BRI kezdeményezéshez, amikor is egy kínai kormányzati jelentés a Jeges-tengert „kék gazdasági folyosóként” aposztrofálta (WANG–CHEN 2018). Ezzel pedig kezdetét vette egy olyan korszak, amelyben Kína a kereskedelmi volumenének növeléséhez kezdett az észak-európai országokkal és Oroszországgal, elkezdte növelni infrastrukturális beruházásait, valamint támogatni a multilateralizmust. Finnország 2000 és 2016 között kapta az ötödik legtöbb kínai külföldi működőtőke-befektetést összesen 8,43 milliárd dollár értékben, Norvégiában ugyanezen időszak alatt ez 7 milliárd dollár volt (FENG–SAHA 2018). Majd Izland és Grönland lettek a kínai külföldi tőkebefektetések fő helyszínei (GOODMAN–FREESE 2018).

2017-ben az akkor még egyetlen kínai jégtörő, a Havas Sárkány 1 megtette az Északnyugati-átjáró útvonalát; a 20 ezer tengeri mérföldnyi út 83 napot vett igénybe hét nappal lerövidítve a megszokott utat New Yorktól Sanghajig a Panama-csatornán keresztül (Chinese Research Vessel Completes 8th Arctic Expedition 2017). Ez az első kínai hajó, amely mind a három északi-sarkvidéki útvonalat végigjárta (ZHOU 2018). Kína vált az egyik vezető északi-sarkvidéki hajózává is, és a COSCO kínai szállítási cég úgy tartja számon magát, mint vezető hajózási társaság az északi tengeri úton (GUDJONSSON–NIELSSON 2017). 2015-ben a COSCO vállalat Yong Sheng nevű teherhajója 55 nap alatt ért el az Északkeleti-átjárón keresztül Dalian kikötőjéből Rotterdamig, majd vissza Kínába Tianjin kikötőjébe (LELYVELD 2018).

Katonai kar

A kínai ambícióknak megfelelően az ország már évekkel ezelőtt megkezdte a térséggel kapcsolatos politikájának kialakítását. Egyes kínai szakértők egészen 1925-re datálják az ország Északi-sarkvidék iránti elköteleződését, amikor aláírta a svalbardi egyezményt, amely elismeri, hogy a Spitzbergák Norvégiához tartozik (WISHNICK 2017: 30). 2013-ban sikeresen megfigyelő állam lett az Északi-sarkvidéki Tanácsban, amelyet a legtöbb kínai hivatalnok úgy értékelt, mint annak elismerését, hogy legitim

a kínaiak érdeke a régióban (KOIVUROVA et al. 2019: 35). Azzal, hogy elnyerte a megfigyelői státuszt, hozzáférést kapott az Északi-sark vizeihez és légteréhez, valamint részvételi lehetőséget a régiót érintő nemzetközi kormányzásában (WISHNICK 2017: 30). A kezdeti kevésbé aktív részvétel és kevésbé láthatóság után Kína lassan elkezdte kijelölni érdeklődési területeit az Északi-sarkvidéken (KOIVUROVA et al. 2019: 35).

Az Északi-sarkvidék jelenlegi helyzete a kínai stratégiában

Politikai kar

A jelenlegi kínai külpolitika nem jelent kihívást az általánosan fennálló északi-sarkvidéki biztonsági és kormányzási struktúrára nézve, habár Kína minden bizonnyal változást hozott a régió normáiban (KOIVUROVA et al. 2019: 35). Kína úgy tekint az Északi-sarkvidékre, mint amit regionálisan és globálisan is kormányoznak, így Kína az Északi-sarkvidéki Tanácsot a szélesebb körű sarkvidéki kormányzás egyetlen szegmensének tekinti, és Kínának a nemzetközi ügyekben betöltött saját kiterjesztett szerepe jól bizonyítja, hogy már most is az egyik fontos szereplője az északi-sarkvidéki kormányzásnak (KOIVUROVA et al. 2019: 13). A 2018-ban kiadott első kínai Északi-sarkvidékről szóló fehér könyvben (A Kínai Népköztársaság Államtanács Információs irodája 2018) világosan le is fekteti, hogy az Északi-sarkvidéken való kínai jelenlét teljes egészében a fennálló jogi és politikai szabályoknak megfelelően történik (KOIVUROVA et al. 2019: 12). A 2018-ban kiadott fehér könyv tekinthető az Északi-sarkvidék és Kína kapcsolata egy új korszakának, hiszen Kína ezzel fektette le és adta tudtára a nemzetközi politikának, hogy északi-sarkvidéki aktornak tekinti magát (KOIVUROVA et al. 2019: 12). A fehér könyvében úgy jellemzi magát, mint az északi sarkkörrel kapcsolatos ügyek fontos érintettje és a régió ügyeinek megkerülhetetlen részese, valamint „sarkközeli állam” (GOODMAN–FRESE 2018). Peking álláspontja szerint tehát elfogadja az Északi-sarkvidéken életben lévő nemzetközi jogot és egyezményeket (UNCLOS, Polar Code, új halászati egyezmény), valamint együttműködik az Északi-sarkvidéki Tanáccsal. A kínai külpolitika legfőképpen arra törekszik, hogy az Északi-sarkvidéken ne normakövetőként legyen jelen, hanem immár normaalkotóként, amire a legjobb példa az Északi-sarkvidék bevonása a BRI-be és a kínai diplomácia más szegmenseinek megjelenése a Jeges-tenger területén (beruházások, tudományos kutatás, turizmus stb.) (KOIVUROVA et al. 2019: 12).

Kína északi-sarkvidéki jelenléte nemzetközileg érvényes és legitim okainak megteremtése döntő fontosságú a kínai érdekek kiterjesztése szempontjából a régióban. Ez szorosan összefügg a politikai karral, amellyel Kína az északi-sarkvidéki államokkal való kapcsolatainak fejlesztését és a kínai fenyegetésméletek hatásainak mérséklését célozza. A hivatalos eszmecserék mellett Kína az elit és az olyan intézmények, mint az egyetemek és kutatóintézetek közötti nem hivatalos kapcsolatokat hangsúlyozza annak érdekében, hogy „baráti kört” alakítson ki, amely támogatja, vagy legalább semlegesnek tekinti a kínai sarkvidéki ambíciókat (JÜRIS 2019). Egyes kínai tudósok arra is rámutatnak, hogy a sarkvidéki államok közötti kapcsolatok közismerten összetettek. Diplomáciai megközelítésében tehát Kínának arra is törekednie kell, hogy ezeket az „ellentmondásokat” a kínai érdekek javára fordítsa.

Tudományos kar

Kína régóta érdeklődik a sarkvidéki tudomány iránt különböző, teljesen legitim és érvényes okokból. Mivel a sarkvidéki kutatások fontosak az éghajlatváltozás következményeinek megértéséhez és a hajózás biztonságának javításához, az északi-sarkvidéki tudósok általában üdvözölték az északi-sarkvidéki tudományhoz való kínai hozzájárulást (SMIESZEK–KOIVUROVA–NIELSSON 2020). Kína a társadalomtudományokba is befektetett, mivel az ilyen kutatásokat fontosnak tartják az Északi-sarkvidék politikai és társadalmi struktúráinak megértéséhez, valamint Kína politikai és kormányzati előrelépéseinek támogatásához a térségben (JAKOBSON–PENG 2012).

Ennek ellenére számos kínai forrás, köztük a *Katonai stratégia tudománya*, úgy véli, hogy az északi-sarkvidéki tudományos tevékenység hasznos frontot jelent Kína katonai és biztonsági érdekeinek kiterjesztéséhez a régióban. Azt javasolja, hogy a kínai hadseregnek aktívan együtt kell működnie a kínai sarkvidéki expedíciókkal létesítmények és logisztikai támogatás biztosításával (XIAO 2020). A tudományos együttműködés valóban hasznos fedezetként szolgált néhány egyértelmű kettős felhasználású kínai együttműködési projekt számára. Különösen kiemelkedő volt az együttműködés Oroszországgal, a kínai és orosz kutatóintézetek közösen vettek részt projektekben olyan területeken, mint a jég alatti akusztika és a tenger alatti kommunikáció (JÜRIS 2019). Kína szintén nagy érdeklődést mutatott az Északi-sarkvidék műholdas lefedettségének növelése iránt navigációs és megfigyelési célokra. A svédországi Kirunában, a kínaiak által finanszírozott műholdas földi állomáson kívül Grönlandon, Izlandon és Finnországban is terveztek hasonló projekteket, egyelőre sikertelenül (WOOD–STONE–LEE 2021).

Kína Északi-sarkvidék-kutatásának területei: (1) Az északi-sarkvidéki kutatások 2007-es rohamos fejlődése óta a kínai egyetemek és tudományos kutatóintézetek országsszerte sorra hoztak létre sarkvidéki kutatási platformokat. A fő platformok a következők: Kínai Óceán Egyetem Poláris Kutatóközpontja, Kínai Poláris Kutatóközpont Poláris Stratégiai Kutatóközpontja és Tongji Sarkkutató Központ Nemzetközi Poláris és Tengeri Tanulmányok Egyetemi Központja, Sanghaji Nemzetközi Tanulmányi Intézetek Sarkkutató Központ, Wuhan Egyetem Kínai Határok és Óceánok Intézete, Jilin Egyetem Sarkvidéki Intézete, Dalian Tengerészeti Egyetem Poláris Tengerészeti Kutatóközpontja, Kínai Egyetemek Poláris Kutatóközpontja, a Harbini Egyetem Északi-sarkvidéki Kék Gazdasági Folyosó Kutatási Központja stb. (2) A Nemzeti Társadalomtudományi Alap projektjei által finanszírozott sarkvidéki kutatások, a Nemzeti Filozófiai és Társadalomtudományi Hivatal finanszírozza az északi-sarkvidéki kutatási projekteket. 2020 márciusáig összesen 34 projekt valósult meg a Kínai Országos Társadalomtudományi Északi-sarkvidéki Kutatási Alap támogatásával. (3) A tudományos folyóiratok szerepe, amelyek egyik fő célja az északi-sarkvidéki kérdésekkel kapcsolatos kutatási eredmények publikálása, mindezt magas színvonalon. Az akadémiai folyóiratok fontos támogató és irányító szerepet töltek be a sarkvidéki kérdések kutatási és fejlesztési folyamatában és irányában. 2020 márciusáig a publikációk száma az északi-sarkvidék témakörében a CSSCI (Chinese Social Sciences Citation Index) forrásfolyóirataiban több mint 250 volt. A kutatási cikkeket publikáló tudományos folyóiratok továbbra is irányítják, támogatják és előmozdítják az északi-sarkvidéki kérdésekkel kapcsolatos kutatást, és arra töreksenek, hogy nagyobb platformszerepet töltsenek be Kína sarkvidéki jogai és érdekei tekintetében. (4) A posztgraduális oktatás a kínai sarkvidéki kérdések kutatásának magja. A magas szintű oktatás fontos forrása az északi-sarkvidéki kérdésekkel foglalkozó tudósok kinevelésének. 2020 márciusáig a CNKI (*China Academic Journals*) disszertáció-adatbázisának adatai alapján 234 sarkvidéki kérdésekkel foglalkozó doktori és mesteri tézist írtak (LI–LI 2020).

Gazdasági kar

Kína gazdasági szerepe is növekszik a térségben, és egyértelműnek tűnik, hogy az ország készen áll a nyitott navigációs lehetőségek kihasználására, és főleg az Északi-sarkvidék energiaforrásaiba fektet be. Jelenleg azonban a térségben jelen levő kínai szereplők főként Oroszországra összpontosítanak az olaj- és gázberuházások tekintetében, Grönlandra

a bányászat tekintetében, a finnországi biogazdaságra, valamint Izlandra és bizonyos mértékben Finnországra, a turisztikai együttműködés területein (KOIVUROVA et al. 2019: 19). Fontos momentum volt az északi-sarki selyemút, valamint a kínai bilaterális kapcsolatok életében a második kínai jégtörő hajó, a Xuelong 2, amely finn segítséggel tudott megépülni, majd 2018 szeptemberében bocsájtották vízre, és kezdte meg a műveleteket (China Launches Icebreaker Xue Long 2 2019). 2018 és 2019 között a COSCO 14 utat tett meg az Északi-tengeren 10 hajó igénybevételével, amellyel 10 millió dollárt, 7000 tonna üzemanyagot és 220 hajózási napot tudott megspórolni (MANTA 2019). Kína átfogó megközelítésének politikai ágát az északi-sarkvidéki gazdasági kapcsolatok erősítése támogatja. 2013-ban a China National Petroleum Corporation befektetett a Yamal Liquefied Natural Gas (LNG) projektbe az orosz sarkvidéken (Novatek 2014); 2016-ban a Kínai Selyemút Alap is csatlakozott a projekthez (Novatek 2016). A kínai befektetőknek részesedése van Oroszország hatalmas Arctic LNG2 projektjében is (HUMPERT 2019). A gazdasági ág igazán akkor vált egyértelművé, amikor hozzákapcsolták az Északi-sarkvidéket az „Övezet és Út” kezdeményezéshez. Több kínai tudós már előtte javasolta, hogy Kínának aktívan meg kellene erősítenie a sarkvidéki kereskedelmi hálózatait, és fejlesztenie kellene a közlekedési és energia-infrastruktúrát az északi-sarkvidéki tengeri útvonalakon. Kína például az infrastruktúra formájában mutatkozó kiemelkedő gazdasági jelenlét révén azt állíthatja, hogy biztonsági érdekei vannak az Északi-sarkvidéken, legitimálva ezzel a katonai erő kivetítését (XIA 2018).

Katonai kar

Kína gazdasági potenciálja mellett egyre inkább biztonsági kérdésnek tekinti az Északi-sarkvidéket, a kínai legfelsőbb vezetés azonban köztudottan nem beszél arról, hogy Kína pontosan hogyan tervezi előmozdítani és megvédeni érdekeit a térségben. Kína első, 2018-ban közzétett, északi-sarkvidéki politikával foglalkozó fehér könyve egyszerűen kijelenti, hogy Kína „fontos küldetést vállal” az Északi-sarkvidéken belüli biztonság előmozdítása terén, de tartózkodik minden további részlet megadásától (A Kínai Népköztársaság Államtanács Információs irodája 2018). A nemzetközi kapcsolatok és biztonsági tanulmányok területén számos kínai szakértő hangsúlyozza a sarkvidéki régiók jelentőségét, és sürgeti a kínai vezetést, hogy kezdje meg a kínai érdekek biztosításához szükséges képességek fejlesztését a nagyhatalmi verseny ezen új területein. A szakértők azonban felhívják a figyelmet arra,

hogy az Északi-sarkvidék felé történő terjeszkedése során Kínának rendkívül óvatos nagystratégiai megközelítést kell követnie, amely a nemzet nagyobb külpolitikai céljait szolgálja. Ilyen megközelítésben a katonai erő szükségtelen demonstrációi a térségben csak „nemzetközi ellentmondásokat” idézhetnek elő, és károsíthatják Kína nagyhatalmi kapcsolatait (XIAO 2020: 166–167). Más tudósok még a „sarkvidéki Kína” fenyegetésméletek megjelenésére is figyelmeztetnek, amelyeket a nyugati államok szándékosan terjesztenek, ami potenciálisan hátráltatja Kína sarkvidéki előretörésének kilátásait (LIU 2022).

Elismerve a kínai sarkvidéki létesítményekben rejlő kettős felhasználási lehetőséget, a Pentagon és számos skandináv biztonsági hírszerző ügynökség figyelmeztetett a térségben zajló kínai kutatási és infrastrukturális projektek biztonsági kockázataira (CAPACCIO 2019). Ezért Kína erőfeszítései egy elhagyott grönlandi haditengerészeti bázis megvásárlására (MATZEN 2017) és a finn védelmi erők finn lappföldi Rovajärvi lőteréhez közeli repülőtér megvásárlására vagy bérlésére (YLE News 2021) nem jártak sikerrel, akárcsak egy kínai vállalkozás ajánlatai földek vásárlására Izlandon és Észak-Norvégiában (STAALSEN 2016). Kirunában a kínaiak továbbra is hozzáférhetnek egy 2016-ban létesített műholdas földi állomáshoz, de a svéd állami ürvállalat valószínűleg nem újítja meg szerződését a kínaiakkal (BARRETT–AHLANDER 2020). A finnországi Sodankyläben biztonsági aggályok miatt nem valósultak meg a tervek, hogy a Finn Meteorológiai Intézet és a Kínai Tudományos Akadémia között létrejöjjön az Északi-sarkvidéki Űrmegfigyelések és Adatmegosztás Közös Kutatóközpontja (PURANEN–KOPRA 2022).

Az Északi-sarkvidék jövője Kína szempontjából

Politikai kar

A kínai politikai elit szerint Kínának bővítenie és fejlesztenie kellene kapcsolatait az északi-sarkvidéki államokkal, erősítve az úgynevezett kínai „beszédhatalmat” a régiót és annak normatív struktúráját illetően. A diskurzushatalmat a kínai vitákban a nemzetközi politika narratívái és agendái irányításának képességeként értelmezik, aminek sikeressége esetén befolyást kell gyakorolnia a normatív és jogi folyamatokra (XIA 2018). Kína az Északi-sarkvidék hagyományos területi meghatározását a térség globalizáltabb felfogásával próbálta felváltani. Kína északi-sarkvidéki diskurzushatalmának

erősítése érdekében a kínai szakértők a tengerjog szerepét is hangsúlyozzák, és azt tanácsolják a politikai vezetésnek, hogy aktívan vegyenek részt minden lehetséges többoldalú fórumon és tárgyaláson az északi-sarkvidéki kormányzásról. Különösen fontosak az északi tengeri útvonal és az Északnyugati-átjáró mentén található tengeri útvonalak és szorosok, amelyeket Kína nemzetközi vizekként szeretne meghatározni (XIA 2018). Hivatalosan Kína ma már „közeli sarkvidéki államként” határozza meg magát, és ambiciózus tervei között szerepel, hogy 2035-re „sarki nagyhatalom” legyen (State Oceanic Administration 2014).

Tudományos kar

Kína északi-sarkvidéki kutatásai 16 éves fejlődésen mentek keresztül, amelynek során rengeteg tapasztalatot szereztek, és sok problémát is azonosítottak. Kínában azonban még mindig vannak problémák a sarkvidéki kérdésekkel kapcsolatos kutatásban, mint például a kapcsolódó tudományágak kutatása és néhány ág esetében a kutatás hiánya. Ha ezeket a problémákat nem szüntetik meg, akkor Kína sarkvidéki kutatása nem újulhat meg. Emiatt Kína sarkvidéki kutatási területét három perspektívából szükséges vizsgálni: horizontálisból, vertikálisból és szisztematikusból, és ezek együttes fejlesztése után tud továbblépni. Először is a történelem vertikális perspektívája, jelen és jövő. Az Északi-sark kérdésköre mindkét történelmi dimenziót érinti, és figyelembe kell vennie a tényleges helyzetet, valamint a jövőbeli fejlődést is, legyen szó sarkvidéki jogi kérdésekről, sarkvidéki geopolitikai kérdésekről vagy a „északi-sarki selyemút” megépítéséről. Másodsor, a terjeszkedés, a hálózat és az átfogó integráció horizontális perspektívája. Az ott jelen levő problémák már nem csupán magának az Északi-sarkvidéknek a problémái, hanem egyre inkább globális problémává válnak. Harmadszor, az átfogó, koordinált és rendszerszintű szemlélet, figyelembe kell venni az Északi-sarkvidéken belüli különböző országok és szervezetek, az Északi-sarkvidéken belüli kapcsolódó iparágak és különböző területek kölcsönös koordinációját és egységét, továbbá az Északi-sarkvidék és a világ más régiói közötti kapcsolatot és integrációt (LI–LI 2020). Kína már a harmadik jégtörő hajóját építi, amely a tervek szerint 2025-ben kezdheti meg tudományos kutatási munkáját. Kínának jelenleg két jégtörője van, a Xuelong 1 és a Xuelong 2. Legfontosabb küldetésük az ország hét északi- és déli-sarki állomása utánpótlásának biztosítása. A jégtörők a jégsapkák, a légkör összetétele és a tengeri környezet kutatását is támogatják Földünk mindkét sarkvidéki területén (XIE 2023).

Gazdasági kar

A hajózás Kínából Európába 15 nappal lehet rövidebb, amint a jég megolvad, és néhány hónapig hajózhatóvá válik a tengeri szakasz. Kína azonban inkább hosszú távon gondolkodik, és a transzpoláris tengeri utat szeretné majd igénybe venni, amely néhány évtizeden belül válik csak járhatóvá a jég olvadásától függően, és az Északi-sarkvidék legtetejét középen átszelve haladhat majd. Ez az útvonal szintén csak korlátozott ideig lesz járható egy évben, de Kína sokat tudna spórolni az idővel és az üzemanyaggal, valamint az Oroszország által kontrollált vizeket is meg tudná így kerülni (HUMPERT–RASPOŦNIK 2012: 284).

A kínai termékek mintegy 90%-át tengeren szállítják. A Kínai Állami Óceánügyi Hivatal (State Oceanic Administration) a 21. századot „az óceánok évszázadának” nyilvánította felismerve a tengeri útvonalak fontosságát fejlesztési stratégiájukban. A Kína és Európa közötti tengeri kereskedelem háromszor nagyobb, mint a légi kereskedelem. A Kína és Oroszország közötti együttműködési kezdeményezések az Északi-sarkvidéken oda vezettek, hogy a COSCO az északi tengeri útvonalon végzett utak körülbelül 30%-ában részt vesz. 2021-ben összesen 26 hajóutat regisztráltak Kínába az északi tengeri útvonalon keresztül, ebből 14-et a COSCO üzemeltetett. Az északi tengeri útvonal bevezetése hatásának felmérése érdekében a COSCO egy tanulmányt szponzorált, amely jelentős megtakarításokat mutatott be: ezen az útvonalon 14 út összesen 220 nappal csökkentette a szállítási időt, 6948 tonna üzemanyag-megtakarítást és költségcsökkentést eredményezett, ami összesen 9,36 millió dollár a hagyományos útvonalakhoz képest (YUN 2018).

Katonai kar

Az északi-sarkvidéki stratégia Kína nagy stratégiájához kapcsolódik, de az ország óvatos „átfogó megközelítést” követ a régió belüli érdekeinek biztosítása érdekében. Bár az átfogó megközelítést a kínai vezetés által követett stratégiaként definiáljuk, egy ilyen stratégia nem feltétlenül van részletesen kidolgozva vagy bármilyen nagy terv szerint koordinálva. Az átfogó megközelítés a szakirodalomban „feltörekvő stratégiának” nevezett megközelítéshez hasonlít, amelyben a nagyvonalú terv és egy elérni kívánt cél („Kína mint sarki nagyhatalom 2035-ben”) elképzelése szerepel (POPESCU 2017). A hivatalos kínai retorikai homályosság a kínai sarkvidéki stratégia szándékaival kapcsolatos általános bizonytalansággal párosulva bőséges teret

hagyott a nemzetközi találgatásokra (BRADY 2017). Egyes megfigyelők úgy vélik, hogy Kína kettős felhasználású sarkvidéki kikötőket fejleszt, amelyek bázisként szolgálhatnak a sarki jégsapka alatti őrjáratot folytató nukleáris tengeralattjárói számára (BRADY 2019). A legriasztóbb elképzelések szerint, ahogyan Mike Pompeo volt amerikai külügyminiszter fogalmazott, a kínai terjeszkedés akár az Északi-sarkvidéket is „egy új Dél-kínai-tengerré alakíthatja, amely rendkívüli militarizációval és területi követelésekkel jár” (POMPEO 2019). Az amerikai Kongresszusban többször is politikailag elítélték az Északi-sarkot érintően az orosz katonai mozgósítást, valamint a Dél-kínai-tengeren történő egyre agresszívabbnak titulált kínai magatartást és megnövekedett katonai jelenlétet (ODGAARD 2022).

Geopolitikai kontextus

Oroszország

A kezdeti északi-sarki külpolitikában Kína szabadkereskedelmi egyezményeket kötött, emellett pedig konkrét gazdasági kezdeményezéseket is igyekezett kidolgozni az Északi-sarkvidéken, amelynek középpontjában Oroszország állt. Ez a kínai törekvés orosz részről is jó fogadtatásra talált, mivel Vlagyimir Putyin orosz elnök 2012-ben Vlagyivosztkban meghirdette a „kelet felé fordulás” politikáját, így ez felgyorsította a folyamatot, majd a 2014-es krími események és az azt követő amerikai és nyugat-európai szankciók, amelyek nem hagytak más választást Oroszország számára, Kína felé terelték az orosz vezetést, és Kína lett az elsődleges partner számos orosz energetikai és infrastrukturális kezdeményezés számára, amelyek bevonják a szibériai és az orosz távol-keleti régiókat (KOIVUROVA et al. 2019: 46). Liu Lei és He Jian már 2015-ben felvetette, hogy Oroszország növekvő nemzetközi elszigeteltsége lehetőséget teremthet a két ország számára az északi-sarkvidéki kérdésekben folytatott kétoldalú együttműködés elmélyítésére (LIU–HE 2015).

Az energiaügyi együttműködés uralta Peking érdekeit az orosz Északi-sarkvidéken, ideértve a China National Petroleum Corporation (CNPC) és a Rosznyeft közötti, körülbelül 270 milliárd dollár értékű megállapodást, amely huszonöt éves időtartamra vállalta az orosz kőolaj szállítását, valamint a CNPC és a Gazprom között is nagyszabású megállapodás született, mintegy 400 milliárd dollár értékű földgázpartnerség jött létre. Továbbá a CNPC, valamint a kínai Selyemút Alap a fő érdekelt a szibériai Yamal LNG projektben is, amely az orosz Novatek felügyelete alatt áll, és amely hivatalosan

2017 decemberében indult el, a második szakasza pedig 2018 augusztusától kezdte meg működését. A Novatek szállította az első szállítmány LNG-t Kínába az északi tengeri útvonalon keresztül, a CNPC 2019-től hárommillió tonna gáz szállítását kívánja szavatolni Jamalból (KOIVUROVA et al. 2019: 46). Kína az északi-sarkvidéki selyemutat az északi tengeri út vonalán képzelel el, méghozzá orosz együttműködéssel. Xi Jinping az északi-sarki selyemút ötletét először 2017-ben Moszkvában említette meg (LIU 2017). Oroszország egyetlen északi-sarki országgént csatlakozott a BRI-hez.

Az északi-sarki selyemút név alatt futó, elsőként megvalósuló projektje egy befektetés volt, ahol a Selyemút Alap 9,9%-os részesedést vállalt az orosz Yamal LNG projektben, amely szállítással, infrastruktúrával és az erőforrásokkal kapcsolatos tevékenységeket folytat az Északi-sarkvidék eurázsiai részén. Ennek eredményeként kínai cégek összesen 29,9%-os részesedéssel rendelkeznek a projekten belül, ugyanis a kínai állami tulajdonú Kínai Nemzeti Kőolajvállalat 20%-kal rendelkezik az orosz Novatek (50,1%) és a francia French Total (20%) mellett. A projekt pénzügyi részét pedig részben egy 12 milliárd dolláros kölcsönmegállapodásból fedezik, amelyet a kínai Eximbank és a Kínai Fejlesztési Bank nyújt. A fejlesztés többek között tartalmazza egy vasúti összeköttetés kiépítését a Sabetta kikötővel, ezzel bekapcsolva a térséget az eurázsiai vasúti hálózatba. Ez a beruházás megközelítőleg 3,22 milliárdos befektetés lenne (GUDJONSSON–NIELSSON 2017).

Xi Jinping 2017-ben Oroszországba látogatott, ahol együttes nyilatkozatot írt alá a két ország (Kína és Oroszország északi-sarki együttműködésének új fejezete 2018), amelynek keretein belül az északi-sarki selyemutat és az északi tengeri útvonalat nevezték meg az együttműködésük fő helyszínének. Az új selyemút ezen része főként az ezen az útvonalon való hajózásra és az itt rejlő energiaforrások kiaknázására épít, ugyanis Kína energiafüggőségét diverzifikálni akarja (LIU 2017). Éppen ebből kifolyólag Oroszország egyik nagy beruházása közé tartozik ennek az útvonalnak a fejlesztése: 2030-ig több tízmilliárd dollárt kívánnak fordítani a hajókra, hajóépítésekre, navigációra és kikötőkre az útvonal mentén (JOHNSON–STANDISH 2018). Egy 2015-ös orosz rendelet után, amely jóváhagyta az északi tengeri útvonal 2030-ig tartó fejlesztését, az útvonalon a tengeri szállítás volumene jelentősen megnőtt, 2017 és 2018 között hozzávetőleg 9 millió tonnával. 2019-től – a kínai északi-sarkvidéki fehér könyv kiadását követő évtől – az északi tengeri útvonal tranzitjainak száma nőtt: a 2018-as 27-ről 2019-ben 37-re, 2020-ban pedig 62-re emelkedett. Az északi tengeri útvonal információs iroda nyolcszoros forgalomnövekedésről számolt be az elmúlt hat évben, amely a 2018-as nagyjából 18 millió tonnáról 2021-re több mint 30 millió tonnára emelkedett (HUMPERT 2022).

1. ábra: Kínai jégtörőhajók

Forrás: Polar Research Institute Of China, <https://en.pric.org.cn/>

Kína számára azonban az ezen az útvonalon való közlekedés csak addig biztosított, amíg jó a kapcsolat a két ország között. Ugyanis Oroszország az északi tengeri útvonalat saját territóriumának tekinti, ami teljes egészében orosz terület az UNCLOS 234. cikkelyére hivatkozva. A másik probléma, ami felmerül az útvonal használatával kapcsolatban, az a merőben másfajta környezet, amely a hajók technológiájának és építésének szempontjából extrákat kíván, valamint hogy Kína nem rendelkezik ezekhez megfelelő szakemberekkel. Kínának jégtörőket és olyan hajókat szükséges építenie, amelyek képesek az északi-sarkvidéki szélsőséges, jégtáblákkal határolt környezetben is navigálni. Ezért is nagyon fontos számukra, hogy Oroszországgal jó kapcsolatot ápoljanak, és így hozzájussanak a megfelelő technológiákhoz (LIU 2017). Az országot érintő nyugati szankciók miatt Oroszország egyre inkább függ pénzügyileg Kínától. Ezért is kezdett el fejlesztéseket véghez vinni az Északi-sarkvidéken, mivel az stratégiai fontosságú. Vlagyimir Putyin, Oroszország elnöke leszögezte, hogy fontos részét képezi Oroszország nemzetbiztonságának katonailag, politikailag, gazdaságilag, technológiailag és környezetileg is (WISHNICK 2017: 51).

Amerikai Egyesült Államok

A Biden-adminisztráció kezdeti lépéseiből a szakértők arra következtetnek, hogy Kína helyett Oroszország áll majd az ellenségkép középpontjában (POPP 2020). Legnagyobb célja pedig az lesz, hogy megelőzze a régió militarizációját főleg orosz szempontból, ugyanis úgy vélik, hogy a nagyhatalmi versengés ezt a régiót sem fogja elkerülni, és ami Ukrajnában történt, áttérjedhet az Északi-sarkvidékre is. Az Egyesült Államok

vezetése ezért várhatóan az Északi-sarkvidéken is igyekszik helyreállítani a szövetségi rendszerét, hogy ezzel is megakadályozza az agresszív orosz magatartást, és fenntartsa a biztonsági egyensúlyt. A multilateralizmus iránti elkötelezettség és a más államokkal való együttműködés iránti hajlandóság a globális változások kezelése érdekében közelebb hozhatja az Egyesült Államokat a többi sarkvidéki államhoz (POPP 2020).

Mindazonáltal, hogy az Egyesült Államok és Kína közötti együttműködés a klímaváltozás tekintetében az Északi-sarkvidéken megvalósítható-e, vagy sem, nagyban függ attól, hogy a jelenlegi Biden-kormány hogyan látja Kína politikáját és jelenlétét a térségben.³ Nem sokkal Biden elnök megválasztása után David Balton megjegyezte, hogy a Biden-adminisztráció nem feltétlenül tekinti ugyanúgy a kínai szerepvállalást a pólusokban, mint a Trump-kormány, és hogy a Biden-kormány kevésbé lesz agresszív Kínával szemben ebben a kérdésben (POPP 2020). Összességében, ellentétben a hidegháború alatti Egyesült Államok–Szovjetunió kapcsolattal az USA–Kína kapcsolatnak nem feltétlenül szükséges nulla összegű játéknak lennie. A multilateralizmus és a más államokkal való együttműködési hajlandóság a globális éghajlati kihívások kezelésében természetesen közelebb hozza az Egyesült Államokat a többi sarkvidéki államhoz. A közös tudományos együttműködés az Északi-sarkvidéken, valamint a Déli-sarkvidéken nemcsak politikai jelzést adhat a két állam közötti kapcsolatok enyhülésére, hanem korlátozott költségek mellett sokkal nagyobb egyenlőséget is kínálhat a kapcsolatokban (NONG 2022). Kína visszaszorításának érdekében a regionális fórumokon és a döntéshozatalban az Egyesült Államoknak szövetségeseivel kell aktív kapcsolatot ápolnia, és ahol Kína valóban a régió preferált struktúráin keresztül dolgozik, az Egyesült Államoknak törekednie kell arra, hogy ezeket a tevékenységeket legitimnek fogadja el, és az éghajlatváltozás ellen tett erőfeszítésekben is fontos lenne a közös munka és együttműködés, amely nemcsak a két ország kapcsolatán javíthatna, hanem a régió számára is előnyös lenne (ZOLTAI 2022). Az Oroszország és Ukrajna közötti konfliktus után az Egyesült Államok kihasználta az európai országok (különösen az északi országok) Oroszországgal szembeni félelmét és elutasítását, amibe bevonta Kínát, amelyet Oroszország támogatójaként nevezett meg, és olyan ellenségképet formál róla, amely Oroszországhoz hasonlóan fenyegeti az északi-sarkvidéki országok biztonságát. Az egyetlen különbség, amit felállított, hogy Oroszország a ma ellensége, Kína pedig a jövő ellensége. Sőt az Egyesült Államok úgy gondolja, hogy Kína még a fennálló nemzetközi rendet is képes lehet megváltoztatni, ezért hosszú távú fenyegetése nagyobb, mint Oroszországé. Északi-sarkvidéki ügyekben az Egyesült

³ Lásd Szilvási Simon fejezetét.

Államok azt reméli, hogy ezt felhasználhatja az északi-sarkvidéki országok Kínával szembeni fenntartásai növelésére, és gyengítheti Kína vonzerejét az északi-sarkvidéki együttműködés terén (YUE–GU 2024).

Az ukrajnai háború hatása Kína északi-sarkvidéki jelenlétére

Az ukrajnai háború megerősítette a demokratikus országok közötti kapcsolatokat, és visszhangot váltott ki Kínával való kapcsolataikban, amely nem ítélte el Oroszországot. A NATO 2022-es stratégiai koncepciójában először említette Kínát és az Északi-sarkvidéket egy lapon, Finnország és Svédország csatlakozásával pedig még jobban kiéleződhetnek a geopolitikai határvonalak az Északi-sarkvidéken (NATO 2022). Egyes kínai szakértők még arra is figyelmeztettek, hogy az Északi-sarkvidék „NATO-óceánna” válhat (LI 2022). Ezen túlmenően, Oroszország 2022. februári ukrajnai inváziója további kihívásokat okozott a kínai gazdasági terjeszkedésnek az Északi-sarkvidéken mind a nyugati szövetséges sarkvidéki országokban, mind Oroszországban. Például számos gazdasági projekt és kínai érdekeltekkel folytatott befektetés (például az Arctic LNG2 projekt) jövője bizonytalanná vált, félve a másodlagos szankcióktól (ZHOU 2022).

Az Egyesült Államok retorikájának is köszönhetően néhány olyan ország, mint Dánia és Kanada, már aggódnak Kína északi-sarkvidéki tevékenységei miatt, és hajlanak arra, hogy csökkentsék Kína részvételének elismerését az északi-sarkvidéki ügyekben. Kína sarkvidéki imázsának hanyatlása óriási negatív hatással lesz Kína jövőbeli részvételére az északi-sarkvidéki ügyekben. Egyes sarkvidéki országok esetében a Kínával való együttműködés nagyobb belpolitikai ellenállásba ütközik, és a közvélemény sem feltétlen támogatja. Kína szokásos kutatási és fejlesztési tevékenységeit az Északi-sarkvidéken egyre inkább a „biztonsági fenyegetések” szemszögéből fogják szemlélni az északi-sarkvidéki országok.

Az Oroszország és Ukrajna közötti konfliktus, valamint az Egyesült Államok és a Nyugat által Oroszországgal szemben bevezetett szankciók folytatódásával a Nyugattól elszigetelődött Oroszország egyre inkább Kínától függ, ami lehetővé teszi, hogy Kína nagyobb befolyással rendelkezzen a kétoldalú kapcsolatokban. Jelenleg Oroszország egyértelművé tette, hogy üdvözli a kínai jelenlétet az orosz sarkvidéki térségi projektekben, ami új lehetőségeket biztosít Kína számára, hogy bővítse részvételét az északi-sarkvidéki ügyekben. A jövőben Kína tovább bővítheti befektetéseit az orosz sarkvidéki energiaprojektekbe, továbbra is támogatja az orosz „Power of

Siberia-2” északi-sarkvidéki földgázvezeték Kínával való összekötését, és felszívhatja a szahalini olaj- és gázmező termelési kapacitását.

Az Északi-sarkvidék általános helyzetében bekövetkezett változások súlyosan befolyásolták Kína szokásos tevékenységét az Északi-sarkvidéken. Az ilyen változásokkal szemben Kínának meg kell erősítenie hitelességét, hosszú távú terveket kell készítenie, és óvatosan kell reagálnia az eseményekre. Kínának teljes mértékben fel kell ismernie, hogy a „sarkvidéki selyemút” megépítése és Kína zökkenőmentes részvétele az Északi-sarkvidéken folyó különféle tevékenységekben az Északi-sarkvidék egységes és nyitott régióján alapul. Óvatosan és visszafogottan kell folytatnia a sarkvidéki együttműködést Oroszországgal, és aktívan törekednie kell az együttműködésre más sarkvidéki országokkal, különösen az észak-európai országokkal (YUE 2024).

Összefoglalás

Az Északi-sarkvidék lehet minden valószínűség szerint a nagyhatalmak között zajló geopolitikai versengés legújabb színtere, amennyiben a megváltozott geopolitikai helyzethez jobban alkalmazható szabályrendszerek kidolgozása megvalósul, illetve a meglévő jogszabályi keretek a nemzetközi jog által betartásra és betartatásra kerülnek az északi-sarkvidéki országok részéről. Emellett, ha minden sarkvidéki ország jelentős állami támogatásokkal biztosítaná a régió fenntartható fejlesztését, akkor az Északi-sarkvidék meghatározó potenciállal rendelkezne a kereskedelem, a turizmus és az erőforrások elosztásának területein, amiből az egész világgazdaság profitálni tudna.

Összességében az Északi-sarkvidéket a kínai érdekek szempontjából döntően fontos régiónak és a teljes nemzetbiztonság fontos összetevőjének tekintik. Az Északi-sarkvidék megnyílik, és kínai tudósok beclése szerint a nagyhatalmi versengés és a katonai feszültségek, különösen az Egyesült Államok és Oroszország között, erősödni fognak a térségben. A kínai sarkvidéki stratégia tehát átfogó kínai jelenlét megteremtését célozza a régióban gazdasági, tudományos és katonai területeken. Kína mára egyértelműen északi-sarki szereplővé vált azzal, hogy az ország első északi-sarki politikáját elfogadták 2018-ban. Kína jelenléte láthatóan megnőtt a térségben az elmúlt tíz évben, különösen azóta, amióta az ország 2013-ban megfigyelői státuszt kapott az Északi-sarkvidéki Tanácsban, de figyelemre méltó tudományos hatalommá is tudott válni a régióban, amely saját kutatóállomással rendelkezik. Kína a meglévő *status quo* fenntartására törekszik az Északi-sarkvidéken, főleg annak tekintetében, hogy a kínai stratégiai célok elérésére elengedhetetlen a békés, együttműködő légkör megteremtése.

Felhasznált irodalom

- A Kínai Népköztársaság Államtanács Információs irodája: [中华人民共和国国务院新闻办公室] (2018): Kína Északi-sarki fehérlapja [《中国的北极政策》白皮书] Online: www.scio.gov.cn/
- A Kínai Népköztársaság nemzetbiztonsági törvénye (2015) [中华人民共和国国家安全法]. Online: www.gov.cn/zhengce/2015-07/01/content_2893902.htm
- BARRETT, Jonathan – AHLANDER, Johan (2020): Exclusive: Swedish Space Company Halts New Business Helping China Operate Satellites. *Reuters*, 2020. szeptember 21. Online: www.reuters.com/article/uk-china-space-australia-exclusive-idUKKCN26C20A
- BRADY, Anna-Marie (2017): *China as a Polar Great Power*. Cambridge: Cambridge University Press. Online: <https://doi.org/10.1017/9781316832004>
- BRADY, Anna-Marie (2019): Facing Up to China's Military Interests in the Arctic. *China Brief*, 19(21). Online: <https://jamestown.org/program/facing-up-to-chinas-military-interests-in-the-arctic/>
- CAPACCIO, Anthony (2019): China Military Expanding Reach Into Arctic Region, Pentagon Says. *Bloomberg*, 2019. május 3. Online: www.bloomberg.com/news/articles/2019-05-03/china-military-expanding-reach-into-arctic-region-pentagon-says
- CHANG, Gordon G. (2010): China's Arctic Play. *The Diplomat*, 2010. március 9. Online: <https://thediplomat.com/2010/03/chinas-arctic-play/>
- China Launches Icebreaker Xue Long 2 (2019). *The Maritime Executive*, 2019. szeptember 10. Online: www.maritime-executive.com/article/china-launches-icebreaker-xuelong-2
- Chinese Research Vessel Completes 8th Arctic Expedition (2017). 人民网, 2017. október 10. Online: <http://en.people.cn/n3/2017/1010/c90000-9278077.html>
- FENG, Ashley – SAHA, Sagatom (2018): China's Arctic Ambitions in Alaska. *The Diplomat*, 2018. április 20. Online: <https://thediplomat.com/2018/04/chinas-arctic-ambitions-in-alaska/>
- GOODMAN, Sherri – FRIESE, Elisabeth (2018): China's Ready to Cash In on a Melting Arctic. *Foreign Policy*, 2018. május 1. Online: <http://foreignpolicy.com/2018/05/01/chinas-ready-to-cash-in-on-a-melting-arctic/>
- GUÐJONSSON, Heidar – NIELSSON, Egill Thor (2017): China's Belt and Road Enters the Arctic. *The Diplomat*, 2017. március 31. Online: <https://thediplomat.com/2017/03/chinas-belt-and-road-enters-the-arctic/>
- HUMPERT, Malte (2019): China Acquires 20 Percent Stake in Novatek's Latest Arctic LNG Project. *High North News*, 2019. április 29. Online: www.highnorthnews.com/en/china-acquires-20-percent-stake-novateks-latest-arctic-lng-project
- HUMPERT, Malte (2022): Cargo Volume on Northern Sea Route Reaches 35m Tons, Record Number of Transits. *High North News*, 2022. január 26. Online: www.highnorthnews.com/en/cargo-volume-northern-sea-route-reaches-35m-tons-record-number-transits

- HUMPERT, Malte – RASPOJNIK, Andreas (2012): The Future of Arctic Shipping Along the Transpolar Sea Route. *Arctic Yearbook 2012*, 281–307. Online: https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2012/Scholarly_Papers/14.Humpert_and_Raspojniik.pdf
- JAKOBSON, Linda – PENG, Jingchao (2012): China's Arctic Aspirations. *SIPRI Policy Paper* No. 34. Online: www.sipri.org/sites/default/files/files/PP/SIPRIPP34.pdf
- JOHNSON, Keith – STANDISH, Reid (2018): Putin and Xi Are Dreaming of a Polar Silk Road. *Foreign Policy*, 2018. március 8. Online: <https://foreignpolicy.com/2018/03/08/putin-and-xi-are-dreaming-of-a-polar-silk-road-arctic-northern-sea-route-yamal/>
- JÜRIS, Frank (2019): *The Talsinki Tunnel: Channelling Chinese Interests into the Baltic Sea*. Tallinn: RKK ICDS. Online: https://icds.ee/wp-content/uploads/2019/12/ICDS_EFPI_Analysis_The_Talsinki_Tunnel_Frank_J%C3%BCris_December_2019.pdf
- Kína és Oroszország északi-sarki együttműködésének új fejezete [中俄奏响北极合作新篇章] (2017). *Oceanol*, 2017. július II. Online: https://haiyang.dzwww.com/hyyw/201707/t20170711_11084466.html
- KOIVUROVA, Timo et al. (2019): *China in the Arctic and the Opportunities and Challenges for Chinese-Finnish Arctic Co-operation*. Government's Analysis, Assessment and Research Activities, 8/2019. Online: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-636-2>
- KOVALENKO, Alina – MORGUNOVA, Maria – GRIBKOVSKAIA, Victoria (2018): Infrastructural Synergy of the Northern Sea Route in the International Context. *Jenergeticheskaya Politika*, 4, 57–67.
- LELYVELD, Michael (2018): China Eyes Arctic for Polar Silk Road. *Radio Free Asia*, 2018. február 12. Online: www.rfa.org/english/commentaries/energy_watch/china-eyes-arctic-for-polar-silk-road-02122018102036.html
- LI Zhenfu – LI Shiyue (2020): Északi-sarkvidéki kérdések kutatása Kínában: Fejlesztési kontextus, támogatási rendszer és tudományág-fejlesztés. [中国北极问题研究:发展脉络、支撑体系和学科发展]. *Orosz, Kelet-Európai és Közép-Ázsiai Tanulmányok* [俄罗斯东欧中亚研究], 5(10), 113–132.
- LI Zhenfu – YOU Xue – WANG Wenya (2015): Kína többretegű stratégiai rendszerének kutatása a sarkvidéki útvonalra vonatkozóan. [中国北极航线多层战略体系研究]. *Zhongguo ruankekxue*, 2015(4), 29–37.
- LI Yun (2022): Kieleződik a katonai verseny az Északi-sarkvidéken [北极地区军事博弈愈演愈烈]. *Jiefangjunbao*, 2022. június 10. Online: www.163.com/dy/article/H9GDRSJ60511DV4H.html
- LING Guo – WILSON, Steven Lloyd (2020): China, Russia, and Arctic Geopolitics. *The Diplomat*, 2020. március 29. Online: <https://thediplomat.com/2020/03/china-russia-and-arctic-geopolitics/>
- LIU Dan (2022): China's Arctic Threat Theories: Current Situation, Origins and Impact. [中国北极威胁论:现状,原因与影响]. *Xibu xuekan*, 2022(2), 54–58.
- LIU, Lei – HE, Jian (2015): A sarkvidéki átjárók biztonsága az általános nemzetbiztonság szempontjából [总体国家安全观视角中的北极通道安全]. *Guoji anquan yanjiu*, 2015(6), 132–150.
- LIU, Nengye (2017): China-Russia Trouble on the Arctic Silk Road? *The Diplomat*, 2017. július 21. Online: <https://thediplomat.com/2017/07/china-russia-trouble-on-the-arctic-silk-road/>

- MANTA, Francesco (2019): China's Policies on Polar Silk Road and Impacts on Trade and Energy Use in Arctic Region. *Chinese Journal of Population Resources and Environment*, 17(4), 322–328. Online: <https://doi.org/10.1080/10042857.2019.1685360>
- MATZEN, Erik (2017): Denmark Spurned Chinese Offer for Greenland Base over Security – Sources. *Reuters*, 2017. április 7. Online: www.reuters.com/article/us-denmark-china-greenland-base-idUSKB-N1782EE
- NAKHLE, Carole (2023): A Rising China is Reshaping Global Energy Markets. *Geopolitical Intelligence Services*, 2023. november 10. Online: www.gisreportsonline.com/r/china-energy-markets/
- NATO (2022): *NATO 2022 Strategic Concept*. Online: www.nato.int/strategic-concept
- NONG Hong (2018): China's Interests in the Arctic: Opportunities and Challenges. *Institute for China–America Studies*, 2018. március. Online: <https://chinaus-icas.org/wp-content/uploads/2018/03/2018.03.06-China-Arctic-Report.pdf>
- NONG Hong (2022): *China and the United States in the Arctic: Exploring the Divergence and Convergence of Interests*. Institute for China–America Studies.
- Novatek (2014): *Novatek Closes Sale of 20% Interest in Yamal LNG to CNPC*. Online: www.novatek.ru/en/press/releases/index.php?id_4=826
- Novatek (2016): *Novatek and China's Silk Road Fund Conclude Selling 9.9% Stake in Yamal LNG*. Online: www.novatek.ru/en/press/releases/index.php?id_4=1165
- ODGAARD, Liselotte (2022): Home versus Abroad: China's Differing Sovereignty Concepts in the South China Sea and the Arctic. *Cambridge Review of International Affairs*, 37(1), 60–78. Online: <https://doi.org/10.1080/09557571.2022.2078278>
- PAN, Min – HUNTINGTON, Henry P. (2015): A Precautionary Approach to Fisheries in the Central Arctic Ocean: Policy, Science, and China. *Marine Policy*, 63, 153–157. Online: <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2015.10.015>
- POMPEO, Michael Richard (2019): Looking North: Sharpening America's Arctic Focus. *U.S. Department of State*, 2019. május 6. Online: <https://2017-2021.state.gov/looking-north-sharpening-americas-arctic-focus/index.html>
- POPESCU, Ionut Catalin (2017): Grand Strategy vs. Emergent Strategy in the Conduct of Foreign Policy. *Journal of Strategic Studies*, 41(3), 438–460. Online: <https://doi.org/10.1080/01402390.2017.1288109>
- POPP, Olivia (2020): How U.S. Arctic Policy and Posture Could Change Under President-elect Biden. *New Security Beat*, 2020. december 15. Online: www.newsecuritybeat.org/2020/12/u-s-arctic-policy-posture-change-president-elect-biden/
- PURANEN, Matti – KOPRA, Sanna (2022): Finland and the Demise of China's Polar Silk Road. *The Jamestown Foundation*, 2022. december 30. Online: <https://jamestown.org/program/finland-and-the-demise-of-chinas-polar-silk-road/>

- SMIESZEK, Malgorzata – KOIVUROVA, Timo – NIELSSON, Egill Thor (2020): China and Arctic Science. In KOIVUROVA, Timo – KOPRA, Sanna (szerk.): *Chinese Policy and Presence in the Arctic*. Leiden: Brill Publishing, 42–61. Online: https://doi.org/10.1163/9789004408425_005
- STAALÉSEN, Atle (2016): No Chinese Resort in Svalbard, after All. *The Barents Observer*, 2016. október 21. Online: <https://www.thebarentsobserver.com/arctic/no-chinese-resort-in-svalbard-after-all/114034>
- State Oceanic Administration (2014): State Oceanic Administration Director: Moving from a Major Polar Country into a Polar Great Power. [海洋局局长：从极地大国迈向极地强国]. 2014. november 14. Online: www.gov.cn/xinwen/2014-11/19/content_2780849.htm
- SUN Kai – WU Hao (2016): Új sarkvidéki biztonsági helyzet és Kína sarkvidéki biztonsági érdekeinek védelme [北极安全新态势与中国北极安全利益维护]. *Nanjing Zhengzhixueyuan xuebao*, 2016(5), 71–77.
- WANG Zhimin – CHEN Yuanhang (2018): Kína és Oroszország lehetőségei és kihívásai a „sarki selyemút” megépítésében [中俄打造“冰上丝绸之路”的机遇与挑战]. *Sobu*, 2018. március 9. Online: www.sohu.com/a/225192464_618422
- WISHNICK, Elizabeth (2017): *China's Interests and Goals in the Arctic: Implications for the United States*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- WOOD, Peter – STONE, Alex – LEE, Taylor A. (2021): *China's Ground Segment: Building the Pillars of a Great Space Power*. Montgomery: China Aerospace Studies Institute, Air University.
- WU Jianshu (2021): Kína stratégiai döntése az Északi-sarkvidéken. [论中国在北极的战略选择]. *Gonggong waijiao jikan*, 2021(1), 33–39.
- XIA Liping (2018): Kutatás a „sarkvidéki selyemút” fejlesztéséről az új korszakban. [新时代“冰上丝绸之路”的发展布局研究]. *Xueshu Qianyan*, 2018(6).
- XIAO Tianliang szerk. (2020): *The Science of Military Strategy*. [战略学]. Beijing: Guofang daxue chubanshe.
- XIE, Echo (2023): China Starts Building Third Icebreaker, Which Scientists Say Could Send Researchers to Polar Seabeds by 2025. *South China Morning Post*, 2023. június 27. Online: www.scmp.com/news/china/science/article/3225554/china-starts-building-third-icebreaker-which-scientists-say-could-send-researchers-polar-seabeds
- YLE News (2021): Defence Ministry Blocked Chinese Plans for Research Airbase in Lapland. *YLE News*, 2021. március 4. Online: <https://yle.fi/a/3-11820411>
- YUE Peng – GU Zhengsheng (2024): Az Északi-sarkvidék biztonsága előtt álló új helyzet az orosz-ukrán konfliktus következtében és annak Kínára gyakorolt hatása [岳鹏 顾正声：俄乌冲突下北极地区安全面临的新形势及对中国的影响]. *Russian Academic Journal* [俄罗斯学刊] 2024(1), 79–100.
- YUN Sun (2018): The Intricacy of China's Arctic Policy. *Stimson*, 2018. augusztus 27. Online: www.stimson.org/2018/intricacy-chinas-arctic-policy/

- ZHOU, Laura (2018): Slowly but Surely, China Is Carving a Foothold through the Arctic. *South China Morning Post*, 2018. január 26. Online: www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2115409/chinese-ships-arctic-voyage-marks-progress-ice-silk
- ZHOU, Laura (2022): Chinese Firms ‘Told to Stop Work on Russian Arctic LNG 2 Project’ due to EU Sanctions. *South China Morning Post*, 2022. május 20. Online: www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3178572/chinese-firms-told-stop-work-russian-arctic-lng-2-project-due
- ZOLTAI Alexandra (2020): Kína geopolitikai és geoökonómiai stratégiája az Északi-sarkon: új régiós hatalom a láthatáron? *Geopolitikai Szemle*, 2(1), 183–202.
- ZOLTAI Alexandra (2021): Az Északi-sarki selyemút múltja, jelene és jövője a kínai külpolitikában. In HORVÁTH Levente – SALÁT Gergely (szerk.): *Övezet és út. Múlt, jelen, jövő*. Budapest: Typotex – Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 275–291.
- ZOLTAI Alexandra (2022): Az Északi-sark mint a geopolitika új színtere – Kína helye a nagyhatalmi erőegyensúly alakulásában. *Eurázsia Szemle*, 2(1), 80–97.